

Parakh

Research Journal Deptt. of Punjabi
Language & Literature
Lahore College for Women University Lahore
(Pakistan)
Vol: 5, July.- Dec. 2020, PP

☆ ڈاکٹر سونیا اللہ رکھا

پارکھ
تحقیقی مجلہ شعبہ پنجابی زبان و ادب
لاہور کالج برائے خواتین یونیورسٹی لاہور (پاکستان)
جنوری۔ جون 2020ء، مسلسل شمارہ 10

پنجابی ثقافت دا نمائندہ ہیر و سلطان راہی

Abstract:

Muhammad sultan Khan, known as sultan Rahi, was a Pakistani Actor, Producer and Screen Writer. In this article the research has described the biography and rich worked of Pakistani Film Star Sultan Rahi. One of his most important works is his excellent effort about Punjabi Films and Culture of Punjab. Sultan Rahi was a great Pakistani Punjabi Film Star. He was born in 1938 in India to an Arain Tribe during the British, Raj. During a career spanning 40 years, he acted in some 703 Punjabi Films and 100 Urdu films, winning around 160 awards. He played an active role in disseminating Punjabi culture through medium of Punjabi Film Industry. On January 9, 1996 he was shot and killed on the Main Highway in Pakistan known as Grand Trunk Road, near

Samnabad Chungi close to Gujranwala. He remained the most popular Punjabi Film hero during 1970s and 1980s. He was representor of Punjabi Culture.

پنجاب پنجاں دریاواں دی زرخیز دھرتی۔ ایس انملی مٹی نے کئی سپتر جے جہناں ساری دنیا وچ اپنی دکھ شان تے کچھان بنائی۔ ایہناں گھبرواں وچوں اک گھبر و سلطان راہی اے۔ ایسا فنکار جیہڑا فن دی راہ تے ٹردیاں شہید ہو گیا۔ سلطان راہی دا اصل ناں سلطان خاں سی۔ گھروچ وی ایسے ناں نال پکارے جان دے سن۔ سلطان راہی 1938ء وچ پوٹھوہار دے اک پنڈت جے۔ سید قاسم محمود مطابق:

”سلطان راہی 1934ء میں راولپنڈی میں ایک نچلے متوسط گھرانے میں پیدا ہوئے۔“ (1)

فیر ایہناں دے ماپے پوٹھوہار توں پنڈی صدر دے علاقے آن و سے۔ پنجاں سالاں دی عمر وچ سلطان راہی نوں پرائمری سکول داخل کرایا گیا۔ بال پنے وچ ای سلطان راہی ڈھیر شرتی سن۔ نال ای سکول وچ ہاکی، کرکٹ کھیڈاں وچ وی حصہ لیندے سن۔ ایہناں دے پیو صوبہ بیدار میجر سن۔ تنخواہ گھٹ ہون پاروں بچپن تقریباً غربت وچ ای لنگھیا۔ پیو دی خواہش سی کہ سلطان راہی ایئر فورس بھرتی ہووے۔ ایہناں دے دوہور بھراتے اک بھین سی۔ اک بھرا ایہناں دے جمن توں پہلاں ای مر گیا جد کہ دو جادوؤں سلطان راہی چار سال دے سن تے فوت ہو گیا۔ کچھ چرگروں بھین وی رب نوں پیاری ہو گئی۔ سلطان راہی نے ست ورہیاں دی عمر وچ قاری عبدالستار کولوں قرآن پڑھ لیا۔ ایہناں دے گھر داماحول ڈھیر مذہبی سی۔ سلطان راہی دے بقول:

”میں نماز شوق کے طور پر نہیں بلکہ عبادت سمجھ کر پڑھتا تھا اور پانچوں وقت باقاعدگی کے ساتھ میرا دل اور میرا ضمیر مطمئن ہے کہ میں نے سکول کے زمانہ میں ہی قرآن شریف تفسیر کے ساتھ پڑھ لیا تھا۔“ (2)

سلطان راہی نے کئی جج وی کیئے۔ سلطان راہی دے گھر پوٹھوہاری بولی جاندی سی۔ ایس دے باوجود اوہ اُردو،

پنجابی، پشتو ویروانی نال بولدے سن۔ سلطان راہی دے پیو ایہناں دے ایکٹر بن دے سخت خلاف سن۔ ایس دے باوجود سلطان راہی اپنے شوق پاروں لاہور آئے۔ مڈھ وچ ایہناں نوں بڑیاں اوکڑاں داسا منا کرنا پیا۔ فاقے کٹنے پئے۔ کنا چر ایکٹر بن دے چاء وچ راہی نوں لاہور ملکہ سٹوڈیو، الحمرا آرٹس کونسل، رائل پارک دے دفتراں دے دھکے کھانے پئے پر قسمت دی دیوی مہربان نہ ہوئی۔ اک دیہاڑے شاہ نور سٹوڈیو وچ اک فلم لئی بطور فاسٹر سلطان راہی نوں موقع ملیا۔ الحمرا آرٹس کونسل وچ سلطان راہی نے پہلی وار پہلا سٹیج ڈرامہ ”دشمنم روتی رہی“ کیتا۔ ایس ڈرامے مگروں راہی نوں سٹیج ڈرامے ملدے رہے جس پاروں اوہناں دا خرچہ چلدا رہیا۔

”فلم انڈسٹری میں آنے سے پہلے اور آنے کے بعد انہوں نے بہت کشت

اٹھائے“ (3)

ازدواجی حیاتی دے حوالے نال پہلی بیوی نال نہ بن پاروں طلاق ہو گئی۔ دوجی بیوی نعیم سلطان نے اوہناں دا ڈھیر ساتھ دتا۔ سلطان راہی دے تن پتر حیدر سلطان، طارق سلطان تے بابر سلطان جد کہ دو دھیاں صائمہ سلطان تے ثمنینہ سلطان نیں۔ سلطان راہی دے فلمی کیریئر دا مڈھ بطور ایکسٹرا ایکٹر 1956ء وچ فلم ”باغی“ توں رکھیا گیا۔ اقبال راہی موجب:

”وہ جنگجو ہیر و سدھیر کی مشہور فلم ”باغی“ دراصل راہی کی پہلی فلم تھی جس میں وہ

ایکسٹرا اداکار کی حیثیت سے دیکھا گیا۔“ (4)

اوس ویلے فلم انڈسٹری وچ سنتوش کمار، درپن، لالہ سدھیر، مظہر شاہ، الیاس کاشمیری، علاؤ الدین، اسلم پرویز، اکمل، حبیب، فضل حق، مسرت نذیر، صبیحہ خانم دیاں دھماں سن۔ اوس ویلے راہی دا بطور فاسٹر انڈسٹری وچ پیر رکھنا کوئی وڈی گل نہیں سی۔ ایس ورہے دوجی فلم ”وحشی“ بنی جس دے ڈائریکٹر منور حسین قاسم سن تے ایس ورہے دی تیجی فلم ”حاتم“ سی جہناں وچ سلطان راہی نے بطور ایکسٹرا ایکٹر ایہہ تے فلماں اُردو سن۔ 1957ء وچ سلطان راہی نے پہلی پنجابی فلم ”یکے والی“ وچ کم کیتا۔ ایس دے ہدایتکار ایم جے راناسن۔ زنجی کانپوری مطابق:

”اس فلم کی خاص بات یہ تھی کہ لاہور میں کئی دن تک ہجوم کو کنٹرول کرنے کے

لیے پولیس کو بلانا پڑا تھا“ (5)

ایسے طرحاں سلطان راہی نے بطور ایکسٹرا کردار پلکاں (پنجابی فلم)، مراد (اردو فلم)، سردار (اردو فلم)، زلفاں

(پنجابی فلم)، زہر عشق (اردو فلم)، رخسانہ (اردو فلم)، دربار (اردو فلم)، ممتاز (اردو فلم)، پہلا قدم (اردو فلم)، آخری داؤ (اردو فلم)، آدی (اردو فلم)، جگا (پنجابی فلم)، یاربیلی (پنجابی فلم)، 16 آنے (اردو فلم)، سہارا (اردو فلم)، بودی شاہ (پنجابی فلم)، راز (اردو فلم)، ناگن (اردو فلم)، لکار (اردو فلم)، شیرا (پنجابی فلم)، ہمت (اردو فلم)، یہ دنیا (اردو فلم)، وطن (اردو فلم)، بھابھی (اردو فلم)، ایاز (اردو فلم)، خیر میل (اردو فلم)، دل نادان (اردو فلم)، ڈاکو لڑکی (اردو فلم)، سہیلی (اردو فلم)، فرشتہ (اردو فلم)، باہو (اردو فلم)، اولاد (اردو فلم)، ہیر سیال (پنجابی فلم)، امام دین گویا (پنجابی فلم)، انسانیت (اردو فلم) دیا اور طوفان (اردو فلم) وچ کم کیتا۔ سلطان راہی نے 14 ورھے تک چھوٹے موٹے کردار ادا کیتے۔ 1970ء وچ بطور ہیرو پہلی فلم ”چاچا جی“ کیتی جس نال کامیابی دیاں راہاں کھلنیاں شروع ہو گئیاں۔ زائد عکاسی دے مطابق:

ہدایت کار اقبال کاشمیری نے فلم ”بابل“ میں مرکزی کردار دیا جو بڑی کامیاب رہی اور سلطان راہی اداکار کے طور پر سامنے آئے۔ کامیابیوں اور کامرائیوں کے دروازے ان پر کھل گئے۔“ (6)

انج ہدایت کار تے فلم ساز سلطان راہی دے کچھ نسن لگے۔ ایس مگروں 1972ء وچ فلم ”بشیرا“ دی کامیابی نے سارے پاسے دھماں پادیتاں ایس فلم وچ بطور ہیرو سلطان راہی نے کم کیتا۔

”فلم ’بشیرا‘ اسلم ڈار دی فلم سی جس وچ اوس نے سلطان راہی نوں بطور ہیرو سکریں تے پیش کیتا۔ ایس فلم نے ڈائمنڈ جوہلی منائی۔ ایس فلم دی کامیابی مگروں سلطان راہی دی قسمت داستارا اتانہ ای چڑھدا گیا۔“ (7)

ایسے عشرے فلم ”وحشی جٹ“ ناصرا دیب نے احمد ندیم قاسمی دے افسانے ”گنڈاسہ“ توں ماخوذ لکھی۔ پہلی وار پردہ سکریں تے ایس قسم دا رول پیش کرن وجھوں لوکائی نے سلطان راہی دے گیٹ اپ نوں بے حد سراہیا۔

فلم دی کامیابی مگروں 1977ء وچ فلم ”مولا جٹ“ بنی جس دے ہدایت کار یونس ملک تے مصنف ناصرا دیب سن۔ ایس فلم دی نو بیکلی تے دلچسپ کہانی پاروں سلطان راہی سارے پنجابیاں داراجہ بن گیا۔ کردار نوں ڈھیر سلاہیا گیا۔ فلم نے ریکارڈ بزنس کیتا۔ یاسین گوریجہ مطابق:

”مولا جٹ (پنجابی) پہلی فلم تھی جولاہور میں مسلسل ڈھائی سال چلتی رہی۔“ (8)

فلم وچ ولن دا کردار مصطفیٰ قریشی نے ادا کیتا۔ اقبال راہی مطابق:

”مولا جٹ کا کردار سلطان راہی نے جبکہ نوری نت کے مضبوط رول میں مصطفیٰ قریشی نے ہنگامہ برپا کر دیا تھا۔ یوں ”مولا جٹ“ نے فلموں کی تاریخ میں ایک نیا موڑ متعارف کرایا۔“ (9)

مصطفیٰ قریشی تے سلطان راہی دی جوڑی نے ہر پاسے دھما پادیتیاں۔ ایہناں دوہاں پنجاب دے سورمیاں پنجابی فلماں دے ودھاتے کھلا روج ڈھیر حصہ پایا۔ ایہناں دونوں 25 ورہے تک نال کم کیتا۔ ایہناں دی جُوت 1996ء تک رہی۔ ارشد کھوکھر لکھدے نیں:

”سلطان راہی اور مصطفیٰ قریشی کی جوڑی نے فلم انڈسٹری میں ہیرو اور ولن کی حیثیت اور اپنی اداکاری سے وہ تاریخ رقم کی جسے سنہری حروف میں لکھا جاسکتا ہے۔“ (10)

ایہناں دوواں پنجابی فلماں دے جیہڑے ریکارڈ قائم کیے، اوہ اج تائیں کوئی مائی دالال نہیں توڑ سکیا۔ 1970ء تے 80 دے دہاکے پنجابی فلماں دا سب توں مقبول ہیرو سلطان راہی ای سی۔

“He remained the most popular punjabi filmi hero during the 1970s and 1980s.” (11)

سلطان راہی پنجابی فلماں دا سلطان حیاتی دی جنگ آخر کار ہار گیا۔ اخیر اوہ سلطان راہی جیہڑا بہادر تے جنگجو نالوں طاقتور دسد۔ کسے قاتل دے ہتھے چڑھ گیا۔ 9 جنوری 1996ء وچ پنجاب دے ایس سورمے نوں گوجرانوالہ بائی پاس کول قتل کردتا گیا۔ پنجاب دے ایس آنکھی دی موت نہ صرف اک اداکار دی سگوں پوری پنجابی فلم انڈسٹری دی موت سی۔ اج تائیں دوبارہ پنجابی فلم انڈسٹری اوہ عروج مقام نہیں حاصل کرسکی۔ جتھے اوس ماں دے پت نے پنجاب، پنجابی زبان، پنجابی ثقافت تے پنجابی فلم نوں اپڑا دتا سی۔ نفیس اللہ آبادی مطابق:

”سلطان راہی کے قتل کے بعد پنجابی فلموں کو زوال آ گیا۔“ (12)

سلطان راہی دی پنجابی فلماں لئی کارکردگی نوں ویکھدیاں ایہناں ٹانخلاں نوں انج سلاہیا گیا۔ اوہناں دے ملٹی ٹیلنٹ

نوں دیکھدیاں اوہناں داموازنہ دنیا دے منے پر منے فنکاراں نال کر کے All in One Character آکھیا گیا جیویں:

“He was a Pakistani version of "Bruce Lee",
"Chuck Narris", "Sylvester Stallene" and "James
Bond" all rolled into one with a Punjabi
touch.” (13)

سلطان راہی دی مادری زبان بھاری پشتو سی پر جس انداز تے روانی نال اوہ پنجابی بولدے سن، کوئی سوچ وی نہیں
سکدا کہ اوہ پٹھان سن۔ اوہناں دے مکالمے آج تائیں لوکاں دی زبان تے نیں تے دلاں نوں ٹبندے نیں:

مولے نوں مولانہ مارے تے مولا کدی نہیں مر سکدا (14)

پنجاب دے ایس سورمے نے ہر کردار نبھایا تے خوب نبھایا پر ہر کھالیں گل دا اے کہ اوس نوں گنڈاسہ، خون خرابے
دے چکرتوں باہر نہ کڈھیا گیا۔ جس دا اظہار اوہناں نے اپنی حیاتی وچ وی کیتا:

”تھک ہار کر راہی نے کہا تھا کہ میں نے پروڈیوسروں کے آگے ہتھیار ڈال
دیئے ہیں اور ایک کھپتلی کی طرح وہ جو کہتے ہیں، کرتا ہوں۔ جب سے میں نے
فلموں میں کام شروع کیا ہے۔ فلم کی کہانیوں کا رخ بدل گیا۔ پہلے کہانی ایکٹر کو
جنم دیتی تھی۔ اب سلطان راہی کہانی کو جنم دیتا ہے۔ سلطان راہی ایکٹر تھا
فلمسازوں نے اسے برسوں قبل قتل کر دیا تھا۔ پھر میری پہچان گنڈاسہ اور
کلاشکوف ہی بن گئے۔“ (15)

سلطان راہی نے 703 پنجابی تے 100 اردو فلماں وچ کم کیتا تے لگ بھگ 160 ایوارڈ حاصل کیتے۔

اوہناں دی حیاتی دی آخری فلم نئی بادشاہ (1996ء) سی۔ ایس فلم دے ہدایت کار مسعود بٹ جد کہ پروڈیوسر
چوہدری معراج دین تے مصنف ناصر ادیب سن۔ ایہہ فلم سلطان راہی دے مرن مگروں 21 فروری 1996ء نوں ریلیز
ہوئی۔ ایس فلم نے ڈائمنڈ جوبلی منائی۔ لوکاں اپنے پسندیدہ اداکار پنجاب گھبر و سلطان راہی نوں ایس آخری فلم وچ وی ہمیش
وانگر بے حد پسند کیتا۔ سلطان راہی دی شکل شہسی پنجابی ایکشن فلماں دے عین مطابق سی۔ اوہناں دا قد کاٹھ وی پنجابی فلماں

ورگا لگدا اے۔ سلطان راہی نے اپنے رہت بہت، خدو خال، کرتالا چا، ڈانگ، گنڈاسہ راہیں پنجاب دی ثقافت نوں ساری دنیا وچ اُچاریا۔ اوہناں دیاں پنجابی فلماں دے سپرہٹ ہون کارن اردو فلماں دا گراف ڈگن لگا سی۔ سلطان راہی پنجاب واسیاں دا سچا ساتھی سی۔ اصل وچ پنجابی فلماں وچ سلطان راہی دا کردار اک حقیقی کردار بن گیا۔ ایہہ کردار مظلوماں دی آواز سی۔ پٹھلا غریب مزدور طبقہ سلطان نوں اپنے جذبات دے اظہار سمجھدے سن۔ سلطان راہی عظیم انسان، وڈا فنکار، مخلص آدمی سن جس نوں کسے دی نظر کھا گئی۔ پنجابی فلم انڈسٹری دی شہرت وچ راہی دا کردار سلاہن جوگ اے:

“He established himself as one of the leading and most successful actor of Pakistani and Punjabi Cinema, and received a reputation as Pakistan's "Clint Eastwood"” (17)

مکدی گل ایہہ کہ سلطان راہی پنجاب دی ثقافت تے پنجابی فلماں دا نمائندہ کردار سی جس ہر طور پنجاب دی سیوا کیتی پنجابی ثقافت پنجابی فلم انڈسٹری نوں ترقی دی ٹیسی تے اپڑا دتا۔ اقبال راہی مطابق:

”کس کس فلم کا ذکر کیا جائے۔ ہر فلم سلطان راہی کی سپرہٹ تھی۔“ (18)

اوہناں دی اچانک موت نال پنجابی فلمی صنعت نوں زوال آ گیا۔ کئی فلماں دھریاں دیاں دھریاں رہ گئیاں۔ سلطان راہی نے ثابت کر کے دکھایا کہ اوہ پنجاب دی دھرتی دا واحد فنکار اے ایس دا کوئی ثانی نہ ہو سکيا۔ اوہ زندہ جاوید کردار اے۔ ایس دا خلا آج تائیں پورا نہیں ہو سکيا۔ جس دا اظہار وکھو وکھو اداکاراں نے آپو اپنے ڈھنگ نال کیتا جیویں فلم ایکٹرو جید ڈار، سلطان راہی بارے آکھدے نیں کہ سلطان راہی اجیہا ایکٹری کہ اوہنے جنیاں فلماں وچ اداکاری کیتی شاید ای دنیا وچ کسے اداکار نے کیتی ہووے۔ ہدایت کار الطاف حسین نے آکھیا کہ سلطان راہی اُتے رب دی کوئی خاص مہر سی۔ اوس نے دنیا وچ کوئی اجیہی نیکی ضرور کیتی جدا صلہ مرن ویلے تک ملدا رہیا۔ فلم رائٹر بشیر نیاز مرحوم سلطان راہی بارے آکھدے سن کہ سلطان راہی 80 فیصد عوام دا ترجمان سی تاں ای لوک اوس نوں ویکھن لئی جھلے تے پاگل ہو جاندا۔ طارق شاہ آکھدے نیں کہ پاکستانی پنجابی فلم انڈسٹری دا 80 فیصد دار و مدار سلطان راہی تے ای سی۔ پاکستانی فلم سٹار جاوید شیخ نے سلطان راہی نوں قوم دا عظیم پتر آکھیا جہناں دے جمن نال قوماں دانان ہمیش زندہ رہندا اے جیہڑے اپنے وطن، دھرتی لئی فن راہیں اپنیاں

خدمتوں سرانجام دیندے ہیں۔ اوہناں وچوں اک ناں مرحوم سلطان راہی دا اے۔

حوالے

- 1- سید قاسم محمود، انسائیکلو پیڈیا پاکستانیکا، کراچی: شاہکار بک فاؤنڈیشن، 1998ء، ص 560
- 2- زاہد عکاسی، سلطان راہی پاکستانی فلموں کا سلطان، لاہور: جمہوری پبلیکیشنز، ص 31
- 3- گنڈا سے نے ڈرائنگ روم کامیڈین کو سلطان راہی بنا دیا/ www.urdunews.com
- 4- اقبال راہی، برصغیر پاک و ہند کی فلمی تاریخ، کراچی: سنگم پبلیکیشنز، 2013ء، ص 147
- 5- زخمی کانپوری، یادگار فلمیں، کراچی، سٹی بک پوائنٹ، 2012ء، ص 205
- 6- سلطان راہی، پاکستانی فلموں کا سلطان، ص 71
- 7- برصغیر پاک و ہند کی فلمی تاریخ، ص 147
- 8- یاسین گوریجہ، پاکستان میلنیم فلم ڈائریکٹری، لاہور، یسین گوریجہ پبلیکیشنز، 2003ء، ص 267
- 9- اقبال راہی، مصطفیٰ قریشی، حیدر آباد: سنگم پبلیکیشنز، 2013ء، ص 36
- 10- مصطفیٰ قریشی، ص 86
- 11- <http://www.samatv>2019/01>
- 12- مصطفیٰ قریشی، ص 95
- 13- Sultan Rahi - imdb> Biography
- 14- سلطان راہی، پاکستانی فلموں کا سلطان، ص 65
- 15- اوہی، ص 68
- 16- en.wikipedia.org/Sultanrahi
- 17- en.wikipedia.org/Sultanrahi
- 18- برصغیر پاک و ہند کی فلمی تاریخ، ص 147